

Flexe

Flexi v širším slova smyslu můžeme popsat jako pravidelnou obměnu slovního výrazu (formy) v souladu s pravidelnou změnou slovního významu (obsahu). Počet a způsob možných obměn je přitom dán skloňovacím paradigmatem (souborem tvarů skloňovaného či časovaného slova). Skloňování nějakého slova je možné pouze v případě, že se toto slovo skládá ze dvou komponent - tj. z jedné variabilní a jedné nevariabilní.

Nevariabilní komponenta je **kmen** slova tj. **kořen**, mimoto může slovo obsahovat **afixy** (tj. derivační nebo gramatické morfémy). **Afix** (prefix, sufix, infix) připojuje ke kořeni další význam. Kořen spolu s afixy tvoří **kmen slova**, je nositelem obsahu tj. lexikálního významu daného slova z hlediska formy pak tedy sestává ze základního morfému (kořene) a odvozovacích morfémů (kmenové přípony): *ora-tor-em* **orā-** zákl. morfém tj. kořen (ora = řečnit, mluvit), **-tor-** odvozovací přípona (tj. derivační sufix – může změnit slovní druh; význam sufixu –tor je „činitel děje“), **-em** = gram. sufix (tj. akuz. sg.). Tvoření kmene lze pak z hlediska historické gramatiky popsat jako morfologickou operaci, při které ze základního lexikálního prvku (v praie. „kořen“) vzniká prostřednictvím morfologických procesů: sufixace, infixace (infix je vložen dovnitř kořene: *vincō, x vīcī*), reduplikace (*pepulī, didicī*) – formace, tedy tvar slova, která tvoří základ pro vytváření skloňovacího paradigmatu. Jedno slovo může obsahovat více derivačních sufixů (*vic-tor, vic-tor-ia, vic-tor-i-osu* (*victoriosus* adj.), *vic-tor-i-os-ē* (adverb.)).

Variabilní komponenta vyjadřuje gramatické kategorie a je tvořena skloňovacími sufixy resp. koncovkami. Kmen tedy můžeme definovat jako jakousi „kostru“ nebo základ slova bez skloňovacích či časovacích přípon.

Příčemž **Kořen** je ta část slova, která vyjadřuje základní význam společný celé skupině slov od tohoto kořene odvozených - je tedy nositelem věcného významu. (Kořen je ovšem věc námi vykonstruovaná).

př. kořen **laud-**: *laus* (laud +s) chvála, *laudo* chválím, *laudator* vychvalovač, *laudatio* chvála, chvalo zpěv, *laudavi* chválil jsem;

kořen **leg-**: *lego* čtu, *lectio* četba, lekce, *lex* (leg+s) zákon, *lector* čtenář, *lectura* četba;

kořen **reg-**: *rego* vládnu, řídím, *rex* (reg+s) král, *regina* královna, *regalis* královský, *rector* (reg+tor) vladař, *regio* oblast, *regimen* vláda, režim.

Kmen je ta část slova, která zůstává převážně nezměněna v celé deklinaci, kmen vzniká spojením **kořene s tematickým vokálem**, nebo s dalšími odvozovacími morfémů – afixy bez koncovky. Ke kmeni (tematickému vokálu nebo sufixu) se pak připojuje flektivní sufix tj. skloňovací či časovací koncovka. Tedy kořen **laud** + kmenový vokál **-a** tj. **lauda** = **kmen** + časovací přípona (koncovka) - **nt**: **lauda-nt**. Suffixy, které připojují ke slovesnému kořeni nebo kmeni význam času nebo aspektu (*ornāv-*, *laes-*, *legēbā-*, *docea-*,) jsou tzv. gramatické suffixy.

V užším slova smyslu je flexe kombinované vyjadřování většího počtu gramatických kategorií jedním jednotným morfémem. Tak vyjadřuje v latině *dominum* morfém *-um* zároveň dvě gramatické kategorie - totiž akuzativ a singulár. Tento způsob kombinovaného vyjadřování různých gramatických kategorií jediným morfémem je typický pro tzv. flektivní jazyky.